

دانشگاه الزهرا (س)

دانشکده هنر

گروه پژوهش هنر

رساله

جهت اخذ درجه دکتري

رشته پژوهش هنر

عنوان

شیوه‌های دیدن و ادراک بصری در نگارگری ایرانی و علم مناظر

بر پایه نگاره‌های سده‌های ۷-۱۰ ه.ق / ۱۳-۱۶ م. و آرای ابن هیثم

استاد راهنما

دکتر زهرا رهبرنیا

دانشجو

مریم کشمیری

تیرماه ۱۳۹۷

چکیده:

نگاره‌های سده‌های ۷-۱۰ه.ق/۱۳-۱۶م. نشان می‌دهد نگارگران ایرانی برای بازنمایی صحنه‌ها، از اصولی پیروی کرده‌اند که بیانگر شیوه خاصی از دیدن و ادراک بصری است. دانش نورشناسی دوره اسلامی (مناظر و مرایای کهن ایرانی) نیز در سده ۷ه.ق/۱۳م. و پس از آن، برپایه آرای ابن‌هیثم و شارحان وی، چگونگی نگریستن و دریافت دیدنی‌ها را به روشنی تبیین می‌کند. از هم‌نشینی دو گزاره بیان‌شده این پرسش شکل می‌گیرد: آیا نگارگری ایرانی در بازنمود محسوسات، از دستاوردهای علمی زمانه تأثیر پذیرفته است؟ محورها و شواهد این تأثیرپذیری چیست؟ این پژوهش نشان می‌دهد یافته‌های نورشناسی دوره اسلامی، بسیاری از بن‌مایه‌های نگارگری ایرانی (ژرفنمایی، حجم‌نمایی، ریزنگاری، الگوسازی، مفهوم‌نگاری، شیوه‌های رنگ‌گذاری، گزینش مواد و نسخه‌سازی) را تبیین‌پذیر می‌کند. بررسی حاضر، پژوهشی بنیادی است و رویکردی، تاریخی دارد. مستندات تاریخی و بصری (نگاره‌ها) با روش کتابخانه‌ای گردآوری شده و به شیوه توصیفی-تحلیلی کیفی تبیین گشته است. گزینش هدفمند آثار به گونه‌ای است تا در محورهای گفته‌شده، تأثیرپذیری نگارگری از اصول مناظر و مرایای کهن ایرانی را بازنماید. این پژوهش می‌کوشد نشان دهد نگارگری، همانگونه که با ادبیات، عرفان و نگرش‌های متأثر از کلام و الهیات پیوسته بوده با دیگر حوزه‌های هم‌دوره خود، مانند علم نیز همبستگی داشته است. نگارگری می‌تواند تجلی بصری و عملی یافته‌های دانش دوران خود و حتی بیش از آن، نمودی از تبیین شیوه ادراک جهان هستی در ذهن مردمان اعصار پیشین باشد.

واژگان کلیدی:

نگارگری سنتی ایران؛ علم مناظر و مرایا (اپتیک)؛ ابن‌هیثم؛ تئوری‌های دیدن؛ ادراک بصری.

Abstract

Persian miniature paintings from the 13th to 16th century indicate that, in order to represent the scenes, Iranian miniaturists followed special principles which reflect a unique way of vision and visual understanding. The same case can be drawn in Islamic Optics and Iranian old perspective of the 13th century that based on Ibn-Alhaytham and his followers clearly explain the methods of vision and perceiving objects. The above mentioned points would raise the following questions: Were Persian miniatures, in their depictions of the concretes, influenced by its contemporary scientific findings? If so, what would be the principles and proofs which lead to such a conclusion? The thesis in hand will show that the findings of Islamic Optics can explain numerous bases of Iranian miniatures such as perspective, presentation of the third dimension of the objects, depictions of details of items, conceptualization, pattern making, methods of coloring, choosing materials and Iranian manuscript art. This is a fundamental research with a historical approach. The historical as well as the visual documents (the miniatures) have been gathered with a librarian method and have been evaluated and used in a descriptive-analytic approach. The samples have been chosen to indicate the ways in which miniatures were affected by Islamic Optics and Iranian old perspective in the mentioned realms. This thesis aims to prove the fact that the same closeness found between miniatures and literature, mysticism, rhetoric and theology can be observed in relation with other contemporary realms such as science. Miniatures can be a visual and practical representation of the scientific findings of their times and even further, a representation of the ways people used to perceive the universe.

Key Terms:

Traditional Persian Paintings- Islamic Optics- Ibn Al-Haytham (Alhazen)- Theory of vision- Visual Perception

Alzahra University
Faculty of Art

PhD Thesis

Title

Methods of Vision and Visual Perception in Persian Miniature and Optics

Based on the paintings from 13th to 16th Century (7th-10th AH)

and Ibn Al-Haytham's ideas

Thesis Advisor

Zahra Rahbarnia, Ph.D.

BY

Maryam Keshmiri

July. 2018